

Philippe Dautzenberg, een bekend malacoloog.

Willem Faber

140 jaar geleden, om precies te zijn op 20 december 1849, werd te Elsene (Brussel) geboren Philippe DAUTZENBERG. Philippe behaalde op 18-jarige leeftijd zijn baccalaureaat in de letteren. Daarna, op 19 oktober 1867 vertrok hij naar Parijs, alwaar hij zijn intrek nam in het „Maison Demy-Doineau et Braquenié”. Dit was een onderneming van vrienden van de vader van Philippe. Dit bedrijf genoot grote vermaardheid door de leverantie van tapijten die met de hand werden vervaardigd in Aubusson en Felletin in Frankrijk en in Mechelen. Enkele jaren later, in 1872, trad Philippe in het huwelijk met Marie Gabrielle Braquenié.

Het is natuurlijk niet deze levensloop, die een reden kan zijn om in de Vita het licht op Dautzenberg te laten schijnen. Die reden moeten we zoeken bij zijn inbreng in de malacologie. Al op zijn zevende jaar had de jonge Philippe belangstelling voor schelpen en insecten. De schelpen vormden tenslotte zijn passie. Zijn vrije tijd besteedde hij in belangrijke mate aan de weekdieren. Tijdens zijn vakanties, door ruil en verkoop zag Dautzenberg kans de grootste particuliere verzameling bijeen te brengen: 30.000 recente en nog eens 7000 fossiele soorten. Als erfgenaam en directeur van de tapijthandel was hij niet onbemiddeld en daardoor in staat nog al wat te investeren in zijn verzameling en bibliotheek. Zijn collectie schelpen bevatte ook zeldzamere soorten, die nu nog steeds zeer begeerd zijn, zoals *Conus gloria-maris*, *Cypraea valentia* en andere. En dat alles keurig opgeborgen in laden met een totale oppervlakte van ongeveer 1000 m². Dautzenberg was een „amateur”, maar dat heeft hem er niet van weerhouden om naast zijn fenomenale verzameling ook nog een wetenschappelijke bibliotheek bijeen te brengen. Die bibliotheek bevatte tenslotte niet minder dan 7957 publicaties: 134 boekenplanken vol!

Philippe Dautzenberg, 1849 – 1935

Naast dit alles zag Dautzenberg ook nog kans om de collecties van alle grote musea in West-Europa te bestuderen. In aantekeningen, beschrijvingen en schetsen legde hij vele bijzonderheden vast, vooral van merkwaardige exemplaren. Hierdoor was hij in staat de verschillende families en soorten weekdieren grondig te bestuderen. Zijn bevindingen besprak hij met vrienden, beroepsmalacologen en amateurs. En die degelijke voorbereiding ging vooraf aan zijn talrijke publicaties, 210 in getal. Daarin heeft hij zowel recente als fossiele soorten beschreven. Niet minder dan 1895 nieuwe taxa (samenvatten-

de naam voor categorieën als families, geslachten, soorten, variëteiten) zijn daarin opgenomen. Verscheidene nieuwe soorten van West-Afrika, Madagascar en Nieuw-Caledonië zijn door hem benoemd. Ook heeft Dautzenberg bijna alle door de Prins van Monaco verzamelde soorten uit de diepere wateren van de Atlantische Oceaan bewerkt. Samen met E. BUCQUOY en G. DOLFUS heeft hij in de periode van 1882 tot 1898 „Les mollusques marins de Rousillon” in vier delen laten verschijnen. Dit werk is beschouwd als de beste bijdrage aan de kennis van de mollusken van de westelijke Middellandse Zee. Bij nieuwe geslachten of soorten, door dit drietal beschreven, ziet men wel als auteuraanduiding B.D. & D., waarbij de eerste D. op Dautzenberg slaat. Maar ook met andere malacologen heeft hij nieuwe soorten beschreven, zoals met BAVAY en H. FISCHER. Hij heeft zich ook niet beperkt; zijn studies betreffen buikpotigen, tweekleppigen, stoottanden en naast marien ook zoetwater- en landsoorten. Hieronder volgen zo maar enkele voorbeelden van door Dautzenberg (D.) benoemde weekdieren:

Ocenebra ernacea hanley D., 1882,
Pseudogibbula duponti D., 1890,
Dentalium senegalense D., 1891,
Martelia tangayicensis D., 1908,
Fusiturnis amiante D., 1912,
Siratus tenuivaricosus D., 1927,
Divaricella ornata D., 1927.

Uit de jaartallen in deze opsomming volgt tevens, dat Dautzenberg zijn hele leven intensief met de malacologie is bezig geweest. Zelfs na zijn dood in 1935 is in 1937 nog een vervolgpublicatie van hem verschenen, getiteld „Résultats scientifiques du voyage aux Indes Orientales Néerlandaises”, Mem. Mus. Roy. d'Hist. Nat. Belg., 2(18); 1 – 184.

Het ligt voor de hand, dat Dautzenberg lid is geweest van vele verenigingen op het terrein van de malacologie. Verscheidene daarvan heeft hij ook voorgezeten. Zo was hij in de jaren 1903-

1904 voorzitter van de „Société Royale zoologique et malacologique de Belgique”. Dautzenberg was op het gebied van de malacologie een belangrijk man. Talrijke onderscheidingen vielen hem ten deel. Zijn naam leeft voort in een naar hem genoemde soort *Colus (Anomalisipho) dautzenbergii* (Dall, 1916). *)

Gelukkig heeft hij ook zorg gedragen voor het behoud van hetgeen hij met zoveel inspanning heeft verzameld, voor het nageslacht. Toen hij op 9 mei 1935 in Parijs is overleden, bepaalde zijn testament dat zijn gehele collectie schelpen en zijn hele bibliotheek met verschillende nu als „onvindbaar” beschouwde werken, naar het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen in Brussel zou gaan. En daar vormt deze verzameling een belangrijke aanwinst.

*) Op verschillende plaatsen in de literatuur wordt de geslachtsnaam *Colus* Röding, 1798 beschouwd als synoniem van *Sipho* Bruguière, 1792. Het ondergeslacht *Anomalisipho* Dautzenberg & H. Fischer, 1912 wordt in verschillende boeken ook wel geschreven als *Anomalosipho*. Zekerheid over de juiste spelling kan alleen worden verkregen door de oorspronkelijke publicatie te raadplegen; en daarvoor ontbrak ons helaas de gelegenheid.

BRONVERMELDING

Gegevens verkregen van het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel, uit DANCE, S. Peter. 1986. A History of Shell Collecting. E.J. Brill, Leiden en enige verspreide andere literatuur.

De foto van Dautzenberg is door genoemd instituut ter beschikking gesteld van het Zeebiologisch Museum te Scheveningen ten behoeve van de parellentoonstelling. Want Dautzenberg had ook een parelverzameling, die u in het museum kunt bewonderen tot juli 1990.